

01.02.2013

oikeusministeriö@om.fi

Viite lausuntopyyntönnel 2.11.2012 OM 18/41/2010 ja OM031:00/2010

TODISTELU YLEISISSÄ TUOMIOISTUIMISSA; TODISTELUTOIMIKUNNAN MIETINTÖ

Todistelutoimikunta on tehnyt esityksen oikeudenkäymiskaaren 17 luvun ja siihen liittyvät todistelua yleisissä tuomioistuimissa koskevat säännökset uudistettaisiin.

Velvollisuus tai oikeus kieltäytyä todistamisesta

Toimikunnan ehdotuksen mukaan säännökset velvollisuudesta tai oikeudesta kieltäytyä todistamisesta keskitettäisiin oikeudenkäymiskaaren 17 lukuun. Esimerkiksi terveydenhuollon ammattihenkilö olisi yleensä salassapitovelvollinen tässä asemassaan saamistaan tiedoista. Terveysdenhuollon ammattihenkilöinä mainitaan lääkäri, hammaslääkäri, apteekkari, psykoterapeutti, sairaanhoitaja tai kättilö sekä näiden ammattihenkilöiden apulaiset. Voimassa olevaan oikeudenkäymiskaareen nähden uusia ammatteja tai nimikkeitä olisivat psykoterapeutti tai sairaanhoitaja, koska molemmat voivat joissain tapauksissa itsenäisesti antaa lääketieteellistä hoitoa, jonka yhteydessä saa tyypillisesti tietää arkaluonteisia seikkoja potilaasta.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että sosiaali- ja terveydenhuollossa potilas- ja asiakassuhteen luottamuksellisuus on koko toiminnan keskeinen edellytys. Niissä kertyvät potilas- ja asiakasasiakirjat ja -tiedot ovat myös perustuslakivaliokunnan sekä Euroopan Neuvoston ihmisoikeustuomioistuimen vakiintuneen tulkinnan mukaan perus- ja ihmisoikeuksien turvaaman yksityiselämän suojan ydinaluetta. Niitä koskevat paitsi kaikkia viranomaisia koskevat, viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (jäljempänä julkisuuslaki tai JulkL) 24 §:n 25 kohdassa tarkoitetut salassapitovelvoitteet, myös yksityisiä sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoita koskevat erityissäännökset.

Erityissäännökset sosiaalihuollossa noudatettavista salassapitovelvoitteista sekä niitä koskevista poikkeamisperusteista sisältyvät lakiin sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000, jäljempänä sosiaalihuollon asiakaslaki tai SHAL). Terveysdenhuollossa vastaavat erityissäännökset sisältyvät potilaan asemasta ja oikeuksista annettuun lakiin (785/1992, jäljempänä potilaslaki tai PotL).

Potilaslain 13 §:n 1 momentissa on säädetty kaikki potilasasiakirjoihin sisältyvät tiedot salassa pidettäväksi. Säännös koskee sekä julkista että yksityistä terveydenhuoltoa ja myös muita kuin terveydenhuollon ammattihenkilöitä. PotL13 §:n 2 momentin mukaan salassapitovelvolliset

saavat ilmaista sivulliselle potilasasiakirjoihin sisältyvän salassa pidettävän tiedon vain potilaan, tai, ellei hänellä ole edellytyksiä arvioida annettavan suostumuksen merkitystä, hänen laillisen edustajansa, kirjallisella suostumuksella. Säännöksessä määritellään sivulliseksi muut kuin asianomaisessa terveydenhuollon toimintayksikössä tai sen toimeksiantosta potilaan hoitoon tai siihen liittyviin tehtäviin osallistuvat henkilöt.

Potilaslain 13 §:n 3 momentissa on kasuistisesti lueteltu tilanteet ja edellytykset, joiden vallitessa salassapitovelvollisuudesta on oikeus poiketa. Nämä perusteet koskevat myös yksityistä terveydenhuoltoa. Momentin 5 kohdassa säädetään asianomaisen oikeudesta saada hakemuksesta kuolleen henkilön potilastietoja, jos hän ”tarvitsee tietoja tärkeiden etujensa tai oikeuksiensa selvittämistä tai toteuttamista varten siltä osin kuin tiedot ovat välttämättömiä etujen tai oikeuksien selvittämiseksi tai toteuttamiseksi”.

Vastaavasti sosiaalihuollon asiakaslain 14 §:ään sisältyy erityissäännös sosiaalihuoltoa koskevasta asiakirjasalaisuudesta, 15 §:ssä vaitiolovelvollisuudesta ja hyväksikäyttökiellosta ja 16-18 §:ssä perusteista, joiden nojalla niistä on oikeus poiketa. Säännökset koskevat sekä julkista että yksityistä sosiaalihuoltoa ja sosiaalipalveluita.

Esitutkintaan, todisteluun ja todistamiskieltoihin liittyvät säännökset ovat perinteisesti olleet sosiaali- ja terveydenhuollossa ongelmallisia tulkita ja soveltaa käytäntöön. Kuten mietinnössä todetaankin, nämä pulmat on sosiaalihuollon toimijoiden osalta pyritty ratkaisemaan sosiaalihuollon asiakaslailla. Sen 18 §:ssä säädetään edellytyksistä, joiden täytyessä sosiaalihuollossa toimivat ovat oikeutettuja tai velvoitettuja antamaan poliisille, syyttäjälle ja tuomioistuimelle sosiaalihuollon asiakastietoja, jopa oma-aloitteisesti. Säännökseen liittyy SHAL 27 §:n 4 momentti, jolla korostetaan tarvetta suojata sosiaalihuollon salassa pidettäviä asiakastietoja ja asiakassuhteen luottamuksellisuutta oikeudenkäynnin yhteydessäkin. Palaute noiden sosiaalihuollon asiakaslain säännösten toimivuudesta on sosiaalityön kentältä ja muun muassa poliisilta ollut varsin myönteistä. Sosiaali- ja terveystieteiden tiedossa ei ole, että sanottu säännökset aiheuttaisivat tulkintaongelmia tuomioistuimissakaan.

Tarkoituksena on ollut, että myös potilaslakiin lisättäisiin vastaavat todistelua koskevat erityissäännökset, kun lakia seuraavan kerran merkittävästi uudistetaan. Saattaisi olla perusteltua, että nuo säännökset valmisteltaisiin nyt todistelua koskevan lainsäädännön kokonaisuudistuksen yhteydessä.

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö toteaa yleisenä käsityksenään, että erityisesti terveydenhuollon ammattihenkilöitä ja potilastietoja koskevilta osin mietinnössä esitetyt ratkaisut ovat erittäin ongelmallisia. Niissä ei oteta riittävästi huomioon jo olemassa olevaa erityislainsäädäntöä. Ehdotetut säännökset sivuuttavat suurelta osin terveydenhuollon ammattihenkilöi-

den potilassuhteiden luottamuksellisen luonteen sekä potilastietojen kuumisen yksityiselämän suojan ydinalueeseen. Ehdotettuihin säännöksiin ei sisälly riittävän tarkkarajaisia perusteita ja tarkoituksia, joiden nojalla tuo suoja voitaisiin todistelutarkoituksessa murtaa.

Sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskevia säännöksiä esitutkintaa, syyteharkintaa ja oikeudenkäyntiä varten tulisikin vielä selvittää oikeusministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön yhteistyönä, mutta valitettavasti sosiaali- ja terveysministeriöllä ei ole välittömästi ainakaan vuonna 2013 osoittaa valmisteluresursseja tähän työhön.

Esitutkinnassa videoidun kertomuksen käyttö todisteena

Toimikunta esittää mm, että raiskaus-, pakottamis- tai hyväksikäyttörikoksen asianomistajan esitutkinnassa videoitua kertomusta voitaisiin käyttää todisteena, jos syytetyn vastakuulustelu-oikeudesta esitutkinnassa on huolehdittu.

Sosiaali- ja terveysministeriö pitää ehdotusta hyvänä.

Mielenterveyslain 15 §

Toimikunta esittää mielenterveyslain 15 §:ään lisättäväksi maininnan siitä, että mielentilatutkimus voidaan tehdä paitsi syytetylle myös rikoksesta epäillylle.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että sama asia on valmistelussa sosiaali- ja terveysministeriössä ja sen hallinnonalalla. Sosiaali- ja terveysministeriön käsityksen mukaan mielenterveyslain 15 §:n muuttaminen ei ole riittävää, vaan samassa yhteydessä tulisi muuttaa myös MTL 6, 16, 17, 17a ja 18 §:ää. Näitä koskevat säännökset ovat jo valmiit, mutta auki on vielä se, minkä sosiaali- ja terveysministeriön valmisteleman uudistuksen yhteydessä asia esitellään.

Sosiaali- ja terveysministeriö toivoo, että oikeusministeriö on jatkovalmistelussa yhteydessä neuvotteleva virkamies Mika Paavilaiseen (puh. 0295163374).

Kansliapäällikkö

Päivi Sillanaukee

Hallintoylijohtaja

Jaana Koski

TIEDOKSI

STO (d)
HTO (d)

